

ویرانه‌های کارناک در تیس (مصر)

متأثر از سید قطب) گسست‌ها و تفاوت‌های آشکار دارد. برای نشان دادن یکی از مظاهر این گسست‌ها، می‌توان مجموعه مقالات رشید رضا با عنوان «منافع الأوربيين ومضارهم في الشرق» (منافع و مضرات اروپایی‌ها در شرق) را مورد بازخوانی قرار داد. رشید رضا در چهار سلسله از این مقالات می‌کوشد به دور از رویکردهای سطحی و ساده‌سازی‌های عوامانه ابتدا مراد خود از پدیدار غرب را روشن کند و سپس «هم» مزایای خواسته‌ها یا ناخواسته غربیان برای مسلمانان را تبیین کند. رشید رضا در قسمت نخست این سلسله مقالات، با علم به اینکه ممکن است این مقالات باعث سوء شهرت وی گردد، می‌نویسد: «صاحب این قلم حقیقت را فی نفسه دوست دارد و در راه تقریر حقیقت از سرزنش هیچ سرزنش‌گری نمی‌هراسد». ^۴ این بیم‌ناکی رشید رضا از تخریب وجهه‌اش را می‌توان به حساب نفوذ و قدرتی گذاشت که مخالفان وی از میان طیف‌های سنتی تر علمای دینی از آن برخوردار بودند و پیش‌تر همین رویه را علیه استادش، یعنی محمد عبده، به کار گرفته بودند. رشید رضای گوید که اگر کمبود افراد آگاه و پژوهشگران اندیشه سیاسی در کار نبود، «ماز بیماری اُمت که آن را عقب‌افتادگی یا انحطاط می‌خوانند شکایت نمی‌کردیم». ^۵ این صحنه‌گذشتن رشید رضا بر وجود «انحطاط» و «عقب‌افتادگی» مقدمه ورود به غرب‌شناسی وی است. در واقع رشید رضا برخلاف جریان‌هایی که معتقدند تمام مشکلات جوامع شرقی را باید به حساب پدیداری به نام غرب گذاشت و آسیب‌شناسی درونی را در اولویت نخست

آقای محمد رشید رضا رحمة الله حق زیادی برگردن جهان اسلام به شکل عموم و برگردن سلفی‌ها به شکل خصوص دارد. ایشان از نوادر کسانی است که منهج سلفی را به واسطه مجله المنار در سراسر دنیا منتشر کردند... اگر من امروز در مسیر سلفیت و تشخیص احادیث صحیح و ضعیف گام برداشته‌ام نخست از فضل خدا بوده و پس از آن به خاطر وجود محمد رشید رضا. در آغاز طلب علم از طریق مجله المنار بود که با این مسیر آشنا شدم. ^۶

این اقرار و اعتراف صریح الالبانی و جایگاه ویژه‌ای که رشید رضا در میان بزرگ‌ترین رهبران جنبش‌های موسوم به اسلام‌گرایی در قرن بیستم پیدا کرد شائبه هر گونه وابستگی یا وادادگی فکری به غرب یا به قول معروف «غرب‌زدگی» را از شیخ رشید رضا دور می‌کند. گفتنی است مقالات و نوشته‌های رشید رضا در مجله المنار مصر یکی از مهم‌ترین مراحل فکری جریان موسوم به اسلام‌گرایی معاصر را رقم زد، به طوری که می‌توان کسانی چون حسن البنا (بنیانگذار سازمان اخوان المسلمین) را - که از شاگردان رشید رضا و خود از نویسندگان فعال در المنار بود - از زمره متأثران از رویکردهای فکری رشید رضا به شمار آورد. با این وجود، جست‌وجو در آثار رشید رضا نشان می‌دهد که تلقی وی از نوزایی اسلامی، بحث از چرایی انحطاط در جوامع مسلمین و نیز مسئله مواجهه با پدیدار چند بُعدی‌ای به نام غرب با تلقی بسیاری از جریان‌های فکری منتسب به اسلام‌گرایی (خاصه جریان‌های